

DASCĂLI SĂLĂJENI ÎN RĂZBOIUL ANTIHITLERIST

În cursul celor 4 ani de stăpînire horthystă în nord-vestul României, cum atestă presa vremii¹, din totalul de 1.300.000 români cît număra, pe atunci acea parte a țării, 17.000 au fost internați de ocupant în lagăre, 28.780 au fost uciși, iar 290.000 au fost siliți să se refugieze. Din numărul total de refugiați 29.734, respectiv 13,8% proveneau din Sălaj.

Aceeași sursă relevă că, numărul total de învățători și profesori siliți să se refugieze, se ridică la 5227. Printre aceștia, cum se știe, un număr apreciabil erau sălăjeni. Indiferent de gradul didactic, pe lângă aceea că au desfășurat în Țară o remarcabilă activitate instructiv-educativă și socio-culturală, ei au participat și la războiul antifascist în număr impresionant.

Continuînd mai vechi preocupări, autorii prezentului material își propun să prezinte cîteva figuri de dascăli sălăjeni care au luptat pentru eliberarea pămîntului străbun, și, în final, pentru zdrobirea fascismului, contribuția lor luînd, în unele situații forma jertfei supreme ca în cazul a doi dintre învățătorii aci prezentați și anume *Dragoș Teodor* și *Negreanu Emil*.

Tocmai se împlineau în septembrie 1944, patru ani de cînd lt. în rezervă, învățător Dragoș Teodor, ca de altminteri toți refugiații, aștepta clipa reîntoarcerii la Năpradea. Il obseda mai cu seamă chipul mamei rămasă, atunci la despărțire, în drum.

Evenimentele de la 23 august 1944 îl găsesc pe Dragoș într-un concediu medical în familia sa, aflată pe atunci la Măderat. Deși, încă nu pe deplin restabil, el nu-și putea imagina că dezrobirea vetrei străbune să se înfăptuiască fără aportul său. Și, așa în starea în care era, îmbrățișîndu-și soția și copilul, locotenentul Dragoș se îndreaptă înspre unitatea careia îi aparținea, Regimentul 27 infanterie, angajat, în acel timp, în lupte deosebit de grele, în zona Cristești și ofițerul își luă în primire compania.

În ziua de 2 octombrie '44, inamicul contraatacă puternic sprijinit de focul artileriei, de aviație și de formațiuni de tancuri. Compania a 2-a a lui Dragoș avea misiunea de a apăra, capul de pod format în acea parte a frontului cu cota ce domina deschiderea spre șoseaua principală care venea dinspre Cluj și unde inamicul își concentrase grosul forțelor sale. Neclintit pe poziție, sub ploaia de foc vrăjmas, Dragoș transmitea ordine ostașilor săi. Timp de trei ore dură bătălia. Spre seară furia atacatorilor crește vrînd, cu orice preț, să ajungă să pună stăpînire pe obiectivul vizat. După un timp ajung chiar să se infiltreze, prin flancul drept, spre cotă. În acea situație deosebit de critică, locotenentul Dragoș își alege

¹ Vezi *Curierul*, București, nr. 56, 1944.

cțiva ostași dintre cei mai destoinici, se strecoară neobservat dincolo de prima linie, printr-un lan de porumb sfîșiat de proiectile și gloanțe, contraatacînd viguros la baionetă și grenadă.

Luat prin surprindere, inamicul ezită o clipă, încearcă să se regrupeze, dar nu i se dă răgaz. Acționînd energic și rapid, ostașii din grupa de sacrificiu a locotenentului Dragoș, îl silesc să dea înapoi înspre liniile lui². Acesta își acoperă retragerea cu foc concentrat de arme automate și grenade.

În fruntea companiei sale, primind în sprijin un pluton de mitraliere, locotenentul Dragoș contraatacă de-acum puternic pe întregul front al subunității lui. În fața iureșului nestăvilit al românilor, horthyștii se retrag în dezordine, lăsînd pe terenul de luptă un număr apreciabil de morți și răniți precum și o mare cantitate de armament, muniții și alt material de război.

În focul bătăliei, în timp ce, de la locul său de comandă, locotenentul Dragoș transmitea ordine dirijînd contraatacul cu dibăcie și curaj, se prăbuși la pămînt, secerat de o mitralieră.

Trupul neînsuflețit al eroului fu așezat la Cristești în huma biciuită, pe atunci, de ploii și de urgia focului nimicitor al războiului. Ulterior, ai săi, i-au dus osemintele să odihnească în țărîna meleagurilor lui.

Originar din satul Dindești (Satu Mare), locotenentul în rezervă *Negreanu Emil*, învățător ce funcționase, un timp, și la școala din Bobota (Sălaș), refugiat fiind, participă la războiul antifascist cu Regimentul 31 dorobanți din Calafat. Îndeplinind funcția de aghiotant al regimentului, Negreanu își asumă adesea sarcini dificile și primejdioase.

O astfel de sarcină este consemnată de unul din camarazii săi, locotenent în rezervă, care semnează relatarea făcută cu inițialele N.H.R., precizînd că redă însemnarea ce și-o făcuse în *Jurnalul de front* la fila 13, în 26 februarie 1945.

Pe scurt, ofițerul relevă că, atunci cînd batalionul 2/Reg. 31 dorobanți a fost ținut locului, aproximativ 40 ore, în apropierea masivului muntos Javorina, de un inamic care știuse să-și fixeze armamentul automat și brandurile în amplasamente săpate în stîncă iar legăturile telefonice erau distruse, Negreanu, conștient că rezistențele inamice nu vor putea fi lichidate decît în momentul în care va fi identificat în mod precis locul amplasării lor, își ia asuprași această sarcină. Stăpîn pe sine, temerarul se îndreaptă spre linia înfrînt, prin ploaia de gloanțe și obuze, izbutind să se informeze exact asupra situației existente la inamic. În timpul cînd revenea, îndreptîndu-se spre Comandament, pentru a raporta cele constatate, un proiectil de brand îl lovi, în plin, retezîndu-i ambele picioare. Așezat pe o foaie de cort, ofițerul mutilat, este dus de patru ostași înspre Postul de comandă al regimentului, de unde, mașina generalului comandant de Divizie, îl transportă la Spitalul de campanie nr. 6. Medicii intervin imediat, încercînd să-i salveze viața. Intervenția a rămas însă zadarnică. La scurt timp după ce fu adus la spital, relatează prietenul său, locotenentul Emil Negreanu se stinge din viață³.

Pentru faptele sale de arme, locotenentul în rezervă Negreanu Emil, a fost distins cu Ordinul „Coroana României”, clasa V-a, în grad de cavalier cu spade și panglică de virtute militară, iar „post mortem” cu Ordinul „Steaua României” cu aceleași însemne⁴.

Fratele eroului, *Negreanu Gavril*, fost și el, dascăl în sate ce aparțineau județului Sălaș ca Portița și Văsad, participă la războiul antifascist ca sublocotenent în rezervă, comandant de pluton, cu Regimentul 4 grăniceri (Deva), în cadrul batalionului deplasat la Arad.

Încercuții în luptele de la Simbăteni de forțe dușmane superioare ca număr și tehnică militară, prin contraatacuri repetate, izbutesc să se salveze, angajîndu-se, în continuare, în bătăliile de la Păuliș, Drauț, Caporal A'exe, Șiria. Rănit,

² D. B., în „*Gînd tineresc*”, Radna, I, nr. 7 din 5 aprilie 1945, p. 7—8; *Voința Transilvaniei*, București, an. I, nr. 10 din 22 noiembrie 1944, p. 3.

³ Lt. rez. N. H. R., în „*Gazeta luptătorilor*”, București, II, nr. 36 din 6 mai 1945.

⁴ Ms. la autori

intr-una din zilele lui octombrie în timpul încelestării de la Șiria, sît. Negreanu Gavril a fost evacuat de pe front și internat la Spitalul militar din Sibiu⁵.

Bine apreciat de forurile județene nu numai pentru activitatea la catedră ci și pentru munca desfășurată pe plan social-politic și cultural, distins cu Ordinul muncii clasa III-a (1969) și cu numeroase medalii, fostul director al Școlii generale din Gilgău, *Cheța Octavian*, a luat parte la războiul antifascist în cadrul Școlii de ofițeri rezervă din Ineu avînd gradul de plutonier adjutant, comandant de tun antiaerian.

Afășii pe aliniamentul Ineu—Sebiș—Buteni—Pincota, adjutantul *Cheța Octavian*, împreună cu alți 7 camarazi au primit misiunea de a apăra Comandamentul Diviziei și unitatea lor împotriva atacurilor aviației inamice. Nu peste mult timp, formația lui *Cheța* intră în acțiune împotriva a 5 bombardiere germane, venite să atace poziția lor, și prin focul bine dirijat, unul dintre avioane a fost lovit în plin, prăbușindu-se în flăcări.

După sosirea trupelor sovietice în zonă și zdrobirea inamicului din această parte a frontului, cievii Școlii de ofițeri rezervă Ineu s-au reîntors în cazărmi spre a-și continua activitatea de pregătire militară.

Pentru participarea la lupta împotriva cotropitorilor fasciști, Prezidiul M.A.N. a R.P.R., prin Decretul nr. 325/1948 i-a decernat Medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”⁶.

Învățător fruntaș și deținător al gradației de merit *Ciubotaru Ioan*, fost dascăl în Șamșud între anii 1937—1940, se numără printre inițiatorii înființării Diviziei „*Tudor Vladimirescu*” în cadrul căreia a luptat cu gradul de sublocotenent în rezervă, format la cursurile Școlii de ofițeri artileriști din Riazan (U.R.S.S.).

După primul contact cu inamicul în apropiere de Vaslui, sît. Ciubotaru participă la luptele din Transilvania de la Sf. Gheorghe și apoi la cele din zona Oradea, pe care le consideră ca cele mai grele. Acolo, consemnează el, a căzut eroic colonelul Ion Buzoianu, comandantul regimentului din care făcea parte, și el însuși a fost rănit și scos din luptă⁷.

Pentru faptele sale de arme, sît. în rezervă Ioan Ciubotaru a fost distins cu Ordinul „Coroana României”, clasa V-a, în grad de cavaler, cu spade și panglică de virtute militară, cu Medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”, și cu Medalia sovietică „Victoria”.

Ziua de 23 august 1944, îl află, pe învățătorul sublocotenent în rezervă *Popescu Constantin*, îndeplinind funcția de comandant de pluton în compania 3-a, din Regimentul 83 infanterie Cluj, cu sediul în localitatea Mihai Viteazu, lângă Turda.

Chiar în acea noapte, imediat după *Comunicatul* difuzat la postul de radio București, s-a sunat alarma. Regimentul s-a adunat în careu, la centrul comunei, și s-a dat citire documentului privind ruperea relațiilor cu Germania hitleristă și întoarcerea armelor împotriva cotropitorilor, alături de U.R.S.S., Anglia și S.U.A. „Vestea, notează Popescu, a fost primită cu mare însuflețire”⁸.

După difuzarea *Comunicatului*, comanda Regimentului a adoptat măsuri practice de ocupare a poziției de luptă. Companiei a 3-a îi revenea, în dispozitivul Regimentului, sectorul Războieni-gară și împrejurimi. După dezarmarea formațiilor hitleriste, aflate în zona de operație a Regimentului, unitatea s-a deplasat spre Feleac, ocupînd poziție de apărare pe dealul Feleacului, încadrînd șoseaua Cluj—Turda, în apropierea frontierei vremelnice impusă prin odiosul Diktat de la Viena.

Cînd în dimineața de 5 septembrie '44, Armata 2-a horthystă declanșează ofensiva din Podișul Transilvaniei, pozițiile Regimentului 23 infanterie sînt supuse atacurilor timp de 4 zile. Prin dirzenia și dibăcia cu care au luptat, trăgînd asupra atacatorilor de la distanțe mici — 100, 150 m, infanteriștii lui 83 au subțiat sensi-

⁵ Ms. la autori

⁶ Ms. la autori

⁷ Ms. la autori

⁸ Ms. la autori

bil rîndurile acestora, întîrziindu-le și înaintarea pînă la sosirea unor noi forțe ale armatei române în zonă.

Datorită totuși superiorității numerice a inamicului și dotării lui cu tehnica de luptă, infanteriștii Regimentului 83, puternic presați, au fost nevoiți, pînă în cele din urmă, să se replieze pe poziții mai avantajoase la nord-vest de Aiud în munții Trascăului. De acolo însă, în urma preluării sectorului de către un batalion de vînători de munte, la 10 septembrie '44, Regimentul 83 se deplasează la Noșlac. În noaptea de 10 spre 11 septembrie '44, forțează Mureșul, izbutind realizarea unui cap de pod, care a doua zi, în urma respingerii unui contraatac, este lărgit.

În noaptea de 14/15 septembrie '44, batalionul 2, căruia îi aparținea și compania din care făcea parte slt. Popescu, primește ordin să se îndrepte spre Luduș, intrînd în subordinea Diviziei 8 cavalerie. În dimineața zilei de 15 septembrie, batalionul intra deja în poziție lîngă localitatea Hădăreni. „Eu, notează slt. Popescu, am ocupat, cu plutonul pe care îl comandam, poziție de luptă aproape de culmea pantei, aproape de poziția ocupată de inamic“. După ce își amenajează poziția și își asigură cîmp de vedere și de tragere, curățînd de pe terenul din față coceniile de porumb, Popescu își verifică legăturile cu vecinii și este mereu atent la mișcările inamicului. „În stînga poziției noastre, consemnează același, panta era mai abruptă și plutonul vecin ocupa poziție mai jos, la piciorul pantei. Pe această pantă abruptă, din loc în loc se găseau tufe de mărăcini, rugi, arbuști. Și sectorul acela era supravegheat de noi, ca flanc al nostru de stînga. Deasupra, la capătul pantei abrupte era și punctul cel mai înalt și mai înaintat al poziției inamice din sectorul acela“.

La asfințitul soarelui, inamicul atacă în sectorul deținut de plutonul sublocotenentului Popescu, punctul cel mai înaintat și mai apropiat de pozițiile lui. În salturi scurte și reperi, sub protecția coceniilor de porumb din față și a mărăcișului din stînga, fasciștii se apropie pînă la liziera terenului defrișat. Le vine însă de hac focul apărării, bine țintit, de la distanțe mici.

„Eu, mărturisese Popescu, prin comenzi scurte, dîrce, dirijam focul plutonului, participînd și direct la întreținerea lui. ... Deodată, scosesem cuiul încă unei grenade pentru a fi aruncată, eram culcat pe burtă, aplecat într-o dungă, răzimat pe cotul mîinii stîngi, cu mîna dreaptă ridicată, gata să arunc grenadă pregătită, cînd o grenadă ofensivă inamică cade în fața mea, face explozie, și în cîteva secunde o spuză de schije mărunte îmi izbește fața, gîtul, pieptul și mîna stîngă. Fulgerător cad pe spate, mă rostogolesc de cîteva ori și mă opresc pe cărarea de pe pantă, pe care circulam noi înapoia poziției. Îmi dau seama că nu sînt greu rănit și că în mîna dreaptă țin strîns grenada pregătită pentru aruncat. Un salt și revin la poziția mea, arunc grenada și întetesc comanda de luptă pentru pluton. Inamicul înfrînt de focul și rezistența noastră a dat înapoi, a dispărut în boschete s-a retras ducîndu-și cu el și cei cîteva răniți ce-i avusese în scurta dar puternica ciocnire cu noi. Singele începuse să mi se prelingă pe față, pe gît, pe mină, pe piept. Am predat comanda plutonului, sergentului încheietor de pluton și am piecat la companie să raportez situația comandantului...“⁹.

Internat, mai întîi, în Spitalul de campanie din Cecălaca (Mureș), apoi în Spitalul militar din Cluj, imediat după ce orașul fusese eliberat, și, în cele din urmă, în Spitalul militar din Sibiu, slt. Popescu Constantin se însănătoșește, și, după un concediu medical, în decembrie 1944 a fost demobilizat ca unul ce avea un stagiul de front îndelungat.

În februarie 1945, ofițerul este din nou mobilizat, dar de data aceasta în cadrul Regimentului 92 infanterie, Orăștie, intrucît în urma pierderilor masive pe care le-a suferit Divizia 20 infanterie, din care făcea parte și Regimentul 83, fusese desființată, și, ceea ce mai rămăsese din ea s-a vărsat altor unități.

Reținut în cadrul P.S. a unității, slt. Popescu Constantin, în calitate de comandant de pluton, va continua să instruiască ostași pentru front pînă la victoria finală împotriva fascismului cînd va fi demobilizat și lăsat la vatră.

¹ Ms. la autori

Pentru faptele sale de arme sublocotenentului în rezervă Popescu Constantin i s-au conferit Ordinul „Coroana României” cu spade și panglică de virtute militară și Medalia „Eliberarea de sub jugul fascist” (Decret nr. 325/1954).

Dacă pe frontul împotriva fascismului, slt. Popescu Constantin a dovedit virtuți de ostaș ce marceau patriotismul său elevat, dascălul, revenit la uneltele sale, își releva nobile atribute în slujirea poporului, avind credința fermă într-o lume mai bună și mai dreaptă. Patruzeci și patru de ani de muncă, neîntreruptă, pe terenul învățămîntului și culturii, constituie emblema nobilei sale dăruiri unui șir întreg de generații în curgerea lor prin vreme. Din suma acestor ani, unul singur l-a petrecut la Școala primară din satul său natal Pinoasa (Gorj), în rest, dascălul Popescu Constantin și-a desfășurat activitatea timp de 20 de ani în numeroase localități din județul Cluj, începînd cu Școala primară de stat din satul Petrinzel (1 septembrie 1929), și 23 de ani în județul Sălaj, într-o singură localitate — Jibou, începînd cu 1 octombrie 1950 pînă la 1 iulie 1973, cînd s-a pensionat pentru limită de vîrstă.

Despre activitatea sa prodigioasă, ca și despre calitatea ei, atît în plan profesional-pedagogic (instructiv-educativ), cit și pe tărîm socio-cultural, politico-ideologic și economic chiar, stau mărturie gradul didactic I, titlul de Învățător emerit (Decret nr. 306 din 26 iunie 1970), o Diplomă de merit pe linia U.R.C.C. Cluj și numeroasele Medalii cu care a fost distins în cursul atîtor ani de rodnică osteneală.

De loc din Gîrbou (Sălaj), dascălul, sublocotenent în rezervă, *Chețe Emil* ia parte la războiul antifascist cu Regimentul 30 dorobanți din Cîmpulung-Muscel, între 1 martie — 9 mai, 1945, pe frontul din Cehoslovacia, mai precis din Moravia, îndeplinind funcția de adjutant al batalionului 1, comandat de maiorul Vîntu.

Slt. Chețe Emil, participă la executarea Ordinului operativ nr. 2, dat de comandantul Regimentului la 17 aprilie 1945. Ordinul prevedea la punctul 4 că „Batalionul major Vîntu va face legătura cu compania de la cota 906 printr-o patruză iar apoi va trece pe telefon. Acest batalion va căuta să-și îmbunătățească poziția ocupînd, dacă se poate, creasta din fața sa, cu începere de la ora 7,30. Această acțiune nu va constitui un atac propriu-zis”.

Punctul 5 al Ordinului prevedea: „În caz că inamicul se retrage mi se va comunica imediat acest lucru. Batalioanele vor trece în urmărirea lui pe direcția cota 906 în valea ce merge la Iliavo, pe Vah, căutînd a se surprinde trecerea lui de pe Vah”¹⁰.

„Cdt. Reg. 30 dorobanți
s.s. lt. col. Dumitrescu”

Primînd Ordinul la ora 5 dimineața în ziua de 17 aprilie 1945, slt. Chețe se conformează întru totul, subunitatea sa înregistrînd în acțiunea întreprinsă, cîțiva răniți și un sublocotenent căzut prizonier.

Pentru faptele sale de arme, slt. Chețe Emil a fost distins cu ordinul Steaua României, clasa V-a, în grad de cavalier cu spade și panglică de virtute militară, ulterior transformat în ordinul Steaua R.P.R., clasa V-a. De asemenea, M.A.N. îi conferă pentru participare la războiul antifascist medalia Eliberarea de sub jugul fascist.

Sublocotenentul în rezervă, învățător *Rusu Ioan*, de loc din Chelița (Maramureș), localitate aparținătoare, în trecut, județului Sălaj, participă la războiul antifascist cu Regimentul 40 infanterie din Medgidia, comandat de colonelul Iacob Emanoil.

Demobilizat la 24 august 1944, el cere menținerea în cadrele armatei, iar mai apoi să fie trimis pe front în Transilvania. „Nu mă simțeam mulțumit, mărturiseste el cu sinceritate, că alții luptă pentru eliberarea Ardealului de Nord, țara mea de baștină, iar eu să nu particip la eliberare”¹¹.

Trimis pe frontul din Transilvania la 1 octombrie '44, slt. Rusu își află unitatea la Tîrnăveni. Numit comandant al plutonului 2 din compania 1-a a căpitanului

¹⁰ Ms. la autori

¹¹ Ms. la autori

Gheorghe Drăghici, intră cu oamenii săi în dispozitivul regimentului, care ocupă poziție de luptă la vest de Cîmpia Turzii. Sprijinit puternic de artilerie, Regimentul 40 infanterie respinge ferm inamicul din fața lui. În această primă acțiune de luptă la care participă slt. Rusu, grupa sergentului Toma Gheorghe, din plutonul său, ocupă observatorul artileriei inamice făcînd și 5 prizonieri.

Pentru a nu da răgaz fasciștilor să se fixeze pe teren, se trece grabnic la urmărirea lor. La Cojocna, unitatea este întîmpinată cu urale de locuitori, dar, în același timp, e reparată de artileria inamică, și obligată să se adăpostească pe teren. Reluînd înaintarea, Regimentul trece Someșul peste podul de la Apahida distrus de nemți, traversează șoseaua și se îndreaptă spre Borșa (Cluj), unde inamicul opune o rezistență deosebit de înverșunată, și nu cedează decît după două zile de luptă, cînd, înfrînt de puterea noastră de foc, se retrage cu pierderi mari în oameni și materiale de război. Pînă la porțile Sălajului Regimentul 40 infanterie nu mai întîmpină rezistențe serioase. Dar, ajuns la Brusturi este întîmpinat cu foc intens, ce barează șoseaua Brusturi—Creaca, tocmai cînd, spre bucuria ostașilor noștri, o escadrilă românească bombardează puternic inamicul cantonat la Jibou.

În această situație, comandantul batalionului I, maior Constantinescu Traian, ordonă companiei 1-a să traverseze șoseaua și să cerceteze, cu de-amanetul, pădurea din stînga ei. Fiind singurul ofițer comandant de pluton la companie, slt. Rusu primește ordin să ia și celelalte plutoane sub comanda sa și să cerceteze pădurea înspre satul Creaca, comandantul companiei rămînînd cu aruncătoarele și grupul de comandă în linia doua.

După o înaintare de aproximativ 500 m prin pădure, ostașii lui Rusu sînt primiți cu foc puternic de arme automate din apropiere. Instinctiv, aceștia s-au culcat la pămînt adoptînd un dispozitiv de atac. „Fulgerător și cu sînge rece, notează slt. Rusu, am ordonat: «plutonul 1 și 2 în jumătate la dreapta (de unde se auzea focul), iar plutonul 3 înainte și apoi la dreapta, salt înainte!»“. La primul salt de 50 de m, oamenii slt. Rusu, au căzut, prin surprindere în spatele inamicului care ținea sub focul său șoseaua înspre Brusturi, fără să bănuiască venirea cuiva din pădure. Derutați, unii dintre fasciști au depus armele și s-au predat, în timp ce alții au luat-o la goană înspre Creaca sperînd că vor scăpa cu bine strecurîndu-se prin ascunzîșuri. Cîțiva din ei au mai fost descoperiți camuflați prin rîpe și mă-răciniș.

După ce slt. Rusu intră în Creaca, locuitorii ieșiți de prin ascunzători îi îmbrățișară pe ostași cu lacrimi de bucurie, indicînd, în același timp, locul unde se ascundeau fasciștii. „La mine în pivniță sînt 10“, spunea unul, iar altul continua: „La mine în podul surii sînt mai mulți!”. Și astfel, în numai cîteva minute, slt. Rusu încolonează vreo 70 de prizonieri, pe care îi trimite, sub escortă, la postul de comandă. „Pentru mine, notează slt. Rusu, a fost cea mai strălucită victorie“¹².

În urma acestei acțiuni, șoseaua Brusturi—Creaca—Mîrsid devenise liberă de orice primejdii, și, în chiar acea seară au trecut pe ea două Divizii românești. În aceeași zi, 17 octombrie '44, au fost eliberate Jiboul și Zalăul.

După eliberarea localității Creaca, compania 1-a primește ordin să ocupe culmea dealului dinspre satul Lupoia. Totul a decurs bine, consemnează slt. Rusu, un singur ostaș a fost rănit întîmplător, în cursul nopții, de un glonte rătăcit. A doua zi în zori, Regimentul își relua înaintarea, fără a mai întîlni rezistențe serioase pînă la Chiejd (Sălaj) și Hodod (Satu Mare). Înfrînt, după trei zile de luptă, inamicul s-a retras cu pierderi sensibile în oameni și material de război. O ploaie mărunță și deasă, de toamnă tîrzie, începu să se lase peste oameni și locuri. Uzi leornă, ostașii Regimentului 40 infanterie își continuă înaintarea pe drumuri desfundate, prin noroaie trecînd prin Giorocuta, Supurul de Jos, Unimăt și alte localități din județul Satu Mare, ajungînd, frînți de oboseală, în miezul nopții. la Ghenci — 5 km est Carei.

Începuseră deja luptele pentru eliberarea orașului Carei și fasciștii țineau, șoseaua Ghenci—Carei, sub focul nimitor al artileriei. Slt. Rusu, abia de apucă

¹² Ms. la autori

să-și adăpostească oamenii în șanțul șoselei, fiind primi ordin să împingă înainte o grupă pentru cercetare. Executându-se, ofițerul trimite, după o scurtă cumpănire, grupa 1-a, comandată de, cel mai destoinic sergent din batalion, Toma Gheorghie, de profesie croitor din localitatea Ioan Corvin (Constanța), neîntrecut în curaj, hotărît și dîrz, care știa, ca nimeni altul, să-și antreneze oamenii în acțiuni temerare. Era către amiaza zilei de 23 octombrie 1944, cînd, slt. Rusu primi ordin să se deplaseze, de data aceasta, cu întreg plutonul, pe linia sergentului Toma și să atace pe direcția *movila* situată la cea 200 m în dreapta șoselei vizavi de capela „Trei sfinți”. Avînd sprijinul puternic al artileriei, slt. Rusu se apropie de movila pînă la aproximativ 200 de metri. În zorii lui 24 octombrie '44, ofițerul primi un nou ordin prin care i se cerea să atace și să pună stăpînire pe movilă, cu orice preț, urmînd să ajungă la nivelul companiei a 3-a din batalionul întîi, care acționînd în stînga, călare pe șosea, ajunsese la capelă.

Pentru a îndeplini întocmai misiunea primită, s't. Rusu studiază, mai întîi, terenul din față, după care își pregătește plutonul de atac. Avînd înaintea sa o arătură proaspătă, iar în stînga și în dreapta teren acoperit cu coceni de porumb, el adoptă un dispozitiv de luptă adecvat. Grupa 1-a, comandată de sergentul Toma va ataca prin stînga, grupa 3-a prin dreapta, alături de plutonul 3 din compania 1-a, folosind cu grijă acoperirile, iar grupa 2-a rămîne în linia doua, urmînd să atace traversînd arătura.

După nici 30 m parcursi, cei plecați în atac, sînt siliți să se fixeze la teren, datorită focului concentrat și continuu de arme automate și grenade. Artileria nu-i mai putea sprijini căci, dată fiind apropierea celor două poziții, exista riscul ca proiectilele trase să cadă și asupra propriilor linii.

În situația dată, slt. Rusu mizează pe posibilitatea sergentului Toma de a înainta 100 m și a deschide foc asupra movei în jumătate la dreapta, semnalizînd în acest sens. Dar, zadarnic. Nu se observă nici o mișcare. Nedumerit, comandantul plutonului, se strecoară, pe ocolite, pînă la grupa 1-a să vadă ce s-a întîmplat. Din nefericire, sergentul Toma, minunatul om și ostaș, era căzut cu capul peste un mușuroi, cu fața în sus și cu lumina ochilor stînsă pentru vecie.

În aceste împrejurări, slt. Rusu își luă asupra sa sarcina de a conduce grupa la asalt spre movilă. „Grupă, după mine înainte!” — ordonă, scurt ofițerul și, se avîntă prin ploaia de gloanțe pînă cam la 50 m de obiectiv. Lîngă el se afla acum sergentul Pană, noul comandant al grupei întîia. I se raportează că fasciștii situați la cea 40 m de capelă pregătesc un contraatac. Situația devenise, rea'mente, critică, și ajunsese să fie de-a dreptul gravă, cînd i se raportă că nici una din puștile mitraliere nu mai funcționează. „Atunci, notează slt. Rusu, mi s-a făcut părul măciucă”. Dar, ofițerul nu s-a pierdut cu firea, ci ordonă rapid și cu multă prezență de spirit: „Pistoalele mitraliere foc!” Și „Șapte pistoale automate, continuă același, i-au făcut pe nemți să reîntre în gropile lor”¹³.

Repezi în mișcări, bine instruiți și pricepuți în mînuirea armamentului din dotare, trăgătorii de la puștile mitralieră ale plutonului slt. Rusu le-au demontat, le-au curățat de pămînt și le-au montat începînd, din nou, să țacăne, „poate”, apreciază ofițerul, în mai puțin de „un minut”. „Ce mult am admirat în acel moment iscusința și viteza cu care acționează ostașul român în clipe grele” notează cu un sentiment de satisfacție și mîndrie comandantul de pluton. Faptul a contribuit la sporirea încrederei ostașilor în puterile proprii și la ridicarea moralului lor.

Atacînd rapid, cu fermitate și curaj, slt. Rusu, cu oamenii săi, cei 10 ostași ai grupei 1-a, înaintase cea 120 m înspre poziția inamicului. Și intrucît compania 3-a, din stînga sa, fusese respinsă de nemți, printr-un contraatac, aproximativ 300 m, el deținea, în după masa zilei de 24 octombrie '44, punctul cel mai înaintat din linia de front a Regimentului său. Aflat în acel loc, ofițerul era înzestrat în puterea de foc de care dispunea, deoarece avea, notează el, „3 puști mitralieră”, provenite de la plutonul 1 din compania sa, care se descompletase, și „7 pistoale automate” luate de ostași de la camarazii lor căzuți. „Deci aveam armament, conchide slt. Rusu, cu care nu trebuia să tremur de frică”.

¹³ Ms. la autori

Un curier, sosit tocmai atunci în linia de luptă, îi aduse sublocotenentului Rusu ordinul eșaloanelor superioare de „a menține cu orice preț poziția ocupată”, și, tot atunci îl încunostință asupra deciziei acestora de a-i acorda, încă în cursul zilei, sprijin eficient. Într-adevăr, sub seară, își face apariția o grupă de mitralieri cu ordin de a se pune la dispoziția sa. Fără a pierde timp, comandantul plutonului amplasează în așa felurile de foc automate încît din orice direcție ar fi atacați, în cursul nopții care se lăsase deja, să poată face față în condiții optime, dînd inamicul peste cap. „Dar, nici nemții nu s-au lăsat mai prejos”, consemnează el, ci și-au consolidat poziția de la movilă, instalînd acolo și un tun anticar, care a început să tragă de-a lungul șoselei spre Ghenci. Însoțite de lansarea a numeroase rachete luminoase, tragerile au continuat pînă spre miezul nopții, cînd, deodată, gura tunului anticar amuți ca prin farmec și, peste întreg sectorul de luptă în care se afla și sit. Rusu, se instală o liniște, cu totul, nefirească.

„Era poate ora 2—3 din ziua de 25 octombrie, cînd primesc ordin să atac imediat, consemnează sit. Rusu, și să pun stăpînire pe movilă”. În executarea ordinului, ofițerul pregătește cu grije atacul, și apoi, continuă el relatarea „Cu armele în mîini, cu grenadele pregătite, fără zgomot, pornim o grupă de pușcași întărită cu una de mitraliere spre movilă”.

Dar, ce se întîmplase? În urma presiunii forțelor române, din întreaga zonă de luptă pentru eliberarea orașului Carei, nemții au părăsit în cursul nopții pozițiile de aici, retrăgîndu-se. „Încă nu se făcuse ziuă, notează ofițerul comandant de pluton, cînd am pornit întregul front spre Carei. Compania mea înainte în dreapta șoselei, unde și luptase ... compania 3-a înainte pe șosea ... Mijeu zorii, soarele era gata să răsară cînd din toate părțile armata română pătrunse în Carei, pe care l-am străbătut de la est spre vest”.¹⁴ Sit. Rusu intra, de această dată, în orașul în care terminase Școala normală de învățători și își făcuse stagiul militar, ca unul din miile de ostași eliberatori.

În aceeași zi de 25 octombrie 1944, Regimentul 40 infanterie se îndreaptă spre localitatea de frontieră Urziceni, Transilvania fiind complet eliberată. Divizia 9 infanterie, din care făcea parte și Regimentul 40, ce luptase tot timpul în linia 1-a a fost trecută, începînd de la acea dată, în rezerva Armatei a IV-a. După ce trecură de Nyrégyháza spre Tisa, într-una din zile, în fața Regimentului aliniat ca pentru sărbătorirea unui eveniment important, patru ofițeri, dintre care unul era sit. în rezervă Rusu Ioan, au fost distinși pentru fapte de arme cu Ordinul „Coroana României”. Era un semn al recunoașterii vitejiei și spiritului lor de sacrificiu dovedite în lupta pentru dezrobirea pămîntului străbun.

Ulterior, această distincție i-a fost retrasă, conferindu-i-se, în loc, ordinul Steaua Republicii Populare Române clasa V-a. (Decret nr. 333/1178 al Prezidiului Marii Adunări Naționale). Ofițerului i s-au mai acordat pentru participarea la războiul împotriva fascismului medalia „Eliberarea de sub jugul fascist” și medalia sovietică „Victoria”.

După trecerea Tisei, pe la Tisza'ök, într-o barcă de cauciuc, sit. Rusu mai participă la luptele, deosebit de grele, de la Prüggy, localitate situată în apropierea râului. Din nefericire, o dată cu primele geruri din decembrie 1944, ofițerului i-au degerat ambele picioare, devenind inapt pentru front. Încercările făcute, prin spitalele de campanie, de a-l vindeca, n-au dat rezultate. La 4 ianuarie 1945 este evacuat, dintr-o localitate de la frontiera Ungariei cu Cehoslovacia, din spital în spital, ajungînd, în cele din urmă în Spitalul din Timișoara. În martie 1945, sit. Rusu, deși nu complet restabilit, părăsește totuși spitalul, primînd un concediu medical mai lung.

Sfîrșitul războiului, cu victoria totală asupra fascistilor, îl găsește, pe fostul combatant, în situația de convalescent. Abia spre sfîrșitul lunii mai 1945 va fi complet restabilit, în măsură a trece la uneltele sale.

¹⁴ Ms. la autori

De acum încolo, *actul patriotic* al dascălului Rusu Ioan, se va consuma în *munca bine făcută* de fiecare zi, atât în școală cât și în afara ei, nutrind, în permanentă, sentimentul că prin tot ceea ce face contribuie la ridicarea patriei pe trepte noi de bună stare și lumină.

GHEORGHE NEAMȚU — ANANIE FĂRCAȘ

TEACHERS FROM SALAJ COUNTY IN THE ANTIFASCIST WAR

(Summary)

Continuing their long standing preoccupation, the authors of the paper make use of mostly unpublished material and reveal some new figures of teachers — participants in the antifascist war, who belong to Salaj district.

In this respect they recall the exploits performed by teachers like Dragoș Teodor, Negreanu Emil, Negreanu Gavril, Cheța Octavian, Ciubotaru Ioan, Popescu Constantin, Chețe Emil and Rusu Ioan.